

BETON

KULTURNO PROPAGANDNI KOMPLET BR. 193, GOD. XIII, BEOGRAD, UTORAK, 20. MART 2018.

Redakcija: Miloš Živanović, Saša Ćirić; Font Mechanical: Marko Milanković; E-mail: beton@danas.rs, redakcija@elektrobeton.net; www.elektrobeton.net; Sledeći broj izlazi 17. aprila 2018.

MIXER

Piše: Aleksandar Pavlović

SEKSUALNO NASILJE KAO ZNAK RAĐANJA NACIJE

Rodno čitanje srpske epike

U ovom tekstu bavim se motivom zaštite žena od seksualnog nasilja Turaka u srpskim narodnim epskim pesmama koje su zabeležili Vuk Karadžić i njegovi saradnici i savremenici u prvoj polovini 19. veka. Zaštita žena od seksualnog nasilja Turaka nije tema inherentna srpskoj epici, već ovaj motiv nalazimo u pesmama zabeleženim od relativno obrazovanih i nacionalno osvešćenih pevača bliskih vladajućim crkveno-političkim strukturama. Upotrebu ovog motiva u srpskim epskim pesama srećemo u specifičnom istorijskom trenutku političke borbe za nacionalnu samostalnost, što upućuje na zaključak da u njima nije reč o emancipaciji ženske subjektivnosti kao takve, odnosno kao vrednosti po sebi, već o njenoj instrumentalizaciji za potrebe političke i nacionalne homogenizacije.

Pomenuću ovde nekoliko karakterističnih srpsko-crnogorskih usmenih narodnih pesama, zabeleženih mahom negde između 1820. i 1830. godine, da bih objasnio zašto smatram da je motiv zaštite žena od seksualnog nasilja zapravo jedna novija pojava u epici i da se javlja u vezi sa emancipacijom i legitimacijom nacije u nastajanju. U pitanju su pesme „Bela Stanišića“ i „Pop Lješević i Matija Jušković“ i njihove varijante, objavljene u Vukovim i Njegoševim zbirkama u prvoj polovini XIX veka, a potom i u spisima vodećih intelektualaca tog doba poput Sime Milutinovića Sarajlije, Milorada Medakovića i Valtazara Bogišića. U njima srećemo motiv turskog seksualnog nasilja nad srpskim ženama, što muške likove (implicitno i slušaoce), posebno obavezuje i bodri da se suprotstave neprijatelju.

Teško da je potrebno posebno obrazlagati tvrdnju da je seksualno nasilje nad ženama staro koliko i samo ratovanje. U evropskoj tradiciji, primere za to možemo tražiti od *Ilijade* – koja, podsetimo se, počinje sukobom između Ahileja i Agamemnona oko toga kome će pripasti Brisejida, dakle žena kao ratni plen, preko Otmice Sabinjanki iz rimske tradicije, pa sve do masovnih silovanja tokom rata u Bosni koje je prvi put u istoriji prava okarakterisano kao ratni zločin. Vanevropski primeri bi, recimo, išli od čuvene izjave onog afričkog poglavice koja je služila kao kontrargu-

ment ideji o univerzalnim etičkim normama – upitan šta je dobro a šta loše, on je rekao da je dobro kad mi našim neprijateljima otmemo ženu, a loše kad oni nama otmu naše, pa do nedavnog – a moguće i dalje aktuelnog – seksualnog ropstva jazidskih žena u Siriji i Iraku.

U balkanskoj i srpskoj tradiciji, takođe, seksualno nasilje nad ženama redovno je pratilo ratove, osvajачke pohode i kaznene ekspedicije. Recimo, počevši od turskog osvajanja Balkana, nakon pada grada često bi usledilo višednevno otvoreno nasilje tokom kog bi gradovi bili opustošeni a žene otimane, silovane i prodavane u roblje, sve do perioda Velike Seobe i sloma Prvog srpskog ustanka, kada je teritorija Srbije stavljana van zakona na određeno vreme, tokom kog je bilo dozvoljeno neograničeno silovanje i otimanje žena, kao mera disciplinovanja i umirivanja raje. Ipak, ovo seksualno nasilje zauzima relativno skromno mesto u srpskoj epici, koja ovu temu potiskuje i marginalizuje. Od poznatijih primera možemo se prisetiti samoubistva Jelice iz pesme „Smrt vojvode Prijezde“, koja se radije baca u Moravu nego što postaje turska robinja: „Volim s tobom časno poginuti, / Neg' ljubiti na sramotu Turke“; ili Marka Kraljevića iz pesme „Marko Kraljević ukida svadbarinu“, kome se siromašna devojka s Kosova žali na crnog Arapina: „još je veći zulum nametnuo: / na noć ište mladu i devojku, / pa devojku Arapine ljubi, / a nevestu slugu Arapove“.

Od kompleksnijih primera možemo navesti pesme „Banović Strahinja“, u kojoj Turčin otima ljubav a ona kasnije staje na njegovu stranu a protiv svog legitimnog muža, a našlo bi se još sličnih slučajeva ženske nevere i saradnje s Turčinom (recimo, „Nevjera ljube Grujićine“). Ipak, takvih je primera srazmerno malo i oni su mahom indirektni u poređenju s pomenutom pesmom „Marko Kraljević ukida svadbarinu“, gde nalazimo srazmerno redak slučaj eksplicitnog neprijateljevog zahteva da mu se dostave žene radi seksualnog uživanja.

ZA KOGA CRNA GORA RAĐA DEVOJKE?

Egzemplaran primer ovakvog seksualnog zahteva koji podstiče na nacionalnu homogenizaciju nalazimo u crnogorskim narodnim pesmama zabeleženim oko 1830. godine, kada zapravo i počinje njihovo sistematičnije beleženje. U jednoj popularnoj pesmi bosanski vezir piše vladici Vasiliju Petroviću Njegošu na Cetinje i traži sledeće: „pošlji mene harač Gore Crne / i dvanaest

MIXER

Aleksandar Pavlović: Seksualno nasilje kao znak rađanja nacije

antiCEMENT

Aleksandar Novaković: Potcenjena snaga

ARMATURA

Petar Matović: Izidi mi na metaforu

VREME SMRTI I RAZONODE

Miloš Živanović: Apel srpskom narodu

BLOK BR. V

Studiostrip: Monika via Italia /2

mladih devojakah / od dvanaest do šesnaest ljetah, / i suviše Belu Stanišića.“ Vladika zatim veća s njegovim saradnicima i kaže im da: „ako harač i devojke damo, / ja u Crnu stoja neću Goru; / jer slobode imati nećemo, / ni junačke glave ni poštenja“. Svi su jedinstveni da se veziru treba suprotstaviti, i šalju mu podmešljiv odgovor:

„Poslaću ti za devojke mlade
od veprovah dvanaest repovah,
a za samu Belu Stanišića
od ovnovah dvanaest rogovah,
da to nosiš na turbanu tvome,
i suviše dvanaest kamenah
da ih pošlješ caru za harače, –
neka znate što je Gora Crna,
da za Turke ne rađa devojke,
no za svoju decu Crnogorce“

Interesantno je da ovu pesmu naglašeno patriotskog karaktera, u kojoj nalazimo već poodmakli stepen nacionalne svesti, srećemo u vodećim mejnstrim publikacijama vodećih Crnogoraca toga doba sa Cetinja, a ne među pesmama zabeleženim među običnim svetom. Naime, ona se pominje najpre u crnogorskom državnom kalendaru *Grlica* za 1835. godinu, štampanom na Cetinju kao

praktično prvoj štampanoj publikaciji nakon obnove štamparije, a zatim je u celini štampana u *Grlici* sledeće godine pod naslovom „Boj Crnogoracah s Turcima, koji se dogodio 1756. god. Noembr. 25“. Urednik *Grlice* bio je Njegošev sekretar Dimitrije Milaković, koji je pesmu štampao po Njegoševom nalogu. Takođe, nju su objavili i Sime Milutinović Sarajlija u knjizi *Istorija crne-gore*, takođe iz 1835 godine, Njegoš u svom *Ogledalu srbskom* iz 1846. godine (pod imenom „Stan polako rogoje, malo ti je oboje“), crnogorski državni sekretar Milorad Medaković u knjizi *Život i običaji Crnogoraca* iz 1860. godine itd. Dakle, niz autora koji se nalaze u samom političkom vrhu na Cetinju, tadašnjoj crnogorskoj prestonici, vrlo su ažurni u propagiranju ove pesme.

Fotografije u broju: Šok zadruga, kultura, tradicija, rekreacija – Kako je nestao KC Požega

DUPLO DNO UČENOSTI

Interesantno je da ove pesme nema u Vukovim zbirkama. Najpre će biti jer su je ostali već objavili pa Vuk nije hteo da se ponavlja, ali takođe ne treba zanemariti ni to što je Vuk bio mnogo save-sniji folklorista, koji je uz Kopitara i Grima bio dobro upućen u tadašnje naučne standarde, i generalno se – sa izuzecima, do-duše – trudio da sakuplja i objavljuje prave narodne pesme, a ne njihove obrade od strane učenih ljudi.

Ipak, interesantno je da i neke crnogorske pesme iz njegovih zbirk sadrže ovaj motiv zaštite žena od seksualnog nasilja Turaka, i da se taj motiv takođe artikuliše u kontekstu implicitnog podsticaja na nacionalnu homogenizaciju i mobilizaciju.

Evo jedne ilustracije upotrebe ovog motiva na primeru pesme „Pop Lješević i Matija Jušković“ koju je Vuk objavio u svom najpo-znatnijem, kanonskom, četvorotomnom tzv. bečkom izdanju srpskih narodnih pesama. Zanimljivo je istaći da se verzija ove pesme koju je Vuk lično zapisao u Beogradu od Đure Milutinovi-ća Crnogorca, najpoznatijeg crnogorskog guslara toga doba, ko-ji je izvesno vreme živio i na dvoru kneza Miloša, poprilično raz-likuje od varijatne iste pesme koju je pominjani Vukov prijatelj Sima Milutinović Sarajlija zapisao na terenu, tj. u jednom selu u crnogorskim vrletima. Naime, motiv seksualnog nasilja nalazi-mo samo u verziji poznatijeg, učenijeg guslara.

Tu „prostiju“ verziju pesme Sima Sarajlija je zabeležio „od Nika Krkeljina sa Sretnje u Bjelopavličima“, i objavio u svojoj drugoj *Pjevaniji* pod naslovom „Osveta“. Pop Lješević obaveštava voj-vodu Dragišu iz Gornje Morače da je Ibro Hajrović, ubica Dragi-šinog sina, stigao u Pivu da pokupi harač. Vojvoda Dragiša po-vede Matiju Juškovića i još nekoliko saboraca, krišom stiže u Pi-vu i osvećuje sina tako što Ibru odseče glavu i pobije njegove pratioce. Funkcija popa Lješevića u ovoj verziji isključivo je da prenosi informacije. Lokalni pevač podrazumeva da je vojvoda Dragiša nepismen, pa koristi likove sveštenika kako bi motivisao prenošenje pisanih informacija.

Pesma ure Milutinovića, nasuprot tome, ne sadrži ove lične raz-loge i daje motive osvetnika u znatno boljem svetlu. U ovoj verzi-ji, oni bivaju pozvani da, u ime nacionalne solidarnosti, zaštite srpske junake i devojke od turske brutalnosti. Pop se žali svome kumu Matiji Juškoviću da je nasilje paše Čengića, koji je došao da sakupi danak, postalo nepodnošljivo. Već petnaest dana pop je prisiljen da gosti pašu i njegovu družinu. Uz to, pop opisuje ne-

koliko izrazitih primera turske surovosti prema lokalnim hrišća-nima. Airović Ibro tako „globi preko mjere ljude“, beg Usica „va-ta Pivljane junake, / Uzima im sjajne džeferdare“, a Nargila Alija „vata Pivljanke Srpkinje, / Skida njima v'jence i oboce, / A ljubi ih silom na sramotu; / To je mene zazor i sramota“. Kao najveći, najgnusniji zločin, pop opisuje seksualno nasilje nad devojka-ma. U gradacijskom nizu, nakon tri primera brutalnosti koje su poči-nili turski gospodari, ovaj motiv seksualnog nasilja ima posebno snažan efekat. Pop bi bio spreman da oprosti sve druge oblike na-silja, osim poslednjeg. Na ovom nivou, svi lokalni i plemenski raz-lozi i motivi su ukinuti. U pitanju su „Pivljanke Srpkinje“ – ovo je ultimativni zahtev za nacionalnom solidarnošću.

Tako, nasuprot Niku Krkeljinu koji motivaciju za Ibrovo ubistvo daje u vidu lične osvete bez šireg smisla i značaja, ura Milutino-vić nudi razvijenu sliku turske brutalnosti a njegovi likovi sao-sećaju s patnjama sunarodnika. To njihovim akcijama daje ple-menitije motive, koji proizlaze prevashodno iz osećaja opšte hri-šćanske i nacionalne solidarnosti. Pored toga, Vukov pevač kori-sti specifična stilska sredstva u uvodnim stihovima, koja imaju za cilj preoblikovanje tradicionalne pripovesti od užeg lokalnog značaja u priču o narodnom oslobođenju.

Otkuda ovakva razlika u perspektivi? Moj odgovor je da ona do-lazi prevashodno od identiteta pevača – Niko Krkeljin, pevač „prostije“ verzije, je običan, nepismeni seljak – ne znamo ništa o njemu, a njegovo selo Sretnja nalazi se u zabačenom planin-skom području centralne Crne Gore, na nekih dvadesetak kilo-metara od manastira Ostrog. Đura Milutinović Crnogorac, pevač verzije u kojoj nalazimo jednu naprednu perspektivu, drugačija je ličnost. On se u mladosti školovao na Cetinju za popa, ali je oboleo od boginja i oslepeo i od tada bio guslar. Za vreme Prvog srpskog ustanka on je, kao poverljiv čovek crnogorskog vladike, u slepačkom štapu nosio poruke Karađorđu, i zatim je posle Dru-gog ustanka ostao za stalno u Srbiji, bio poštovan, pismen, po-štovao knjige. Jako se zalagao za otvaranje Univerzitetske bibli-oteke i bio jedan od njenih prvih darovalaca. Sreten Popović u knjizi *Putovanja po novoj Srbiji*, na primer, pripoveda kako bi kneginja Ljubica odbijala da započne obed na dvoru dok „brat ura, kako ga je zvala, ne sedne za sto, i da mu je lično vezivala salvetu oko vrata i sipala jelo u tanjir“. Đura je zapravo jedini Vu-kov guslar čiji lik nam je poznat, zahvaljujući portretu slikara Uroša Kneževića, koji je slikao i Vuka. Đura Milutinović je i jedi-

ni Karadžićev pevač čija je smrt javno propraćena i ožaljena. Go-dine 1844, zvanično srpsko glasilo *Srbske novine* obavestilo je čitalaštvo kako je umro ovaj „mnogozasluženi rodoljub i živij spomenik iz vremena slavnog ratovanja Karađorđevog za slobodu srbsku“, a detaljnu čitulju objavljenu na naslovnoj strani na-pisao je akademski profesor Janko Šafarik.

KONSTITUTIVNO NASILJE

Iako je seksualno nasilje nad ženama bilo itekako prisutno na ovim prostorima, u narodnoj epskoj poeziji njega nalazimo ret-ko i u vrlo specifičnim pesmama koje imaju naglašenije patriot-ski i nacionalno osvešćeni karakter. Dakle, seksualno nasilje kao takvo nije predmet interesovanja epike i ono se zapravo javlja u kontekstu buđenja nacije i u vezi s njom. To u jednom opštem vidu nije naročito specifično – Nora Juval Dejvis u knjizi *Žene i nacija*, i mnoge druge autorke, govore o konstitutivnoj figuri že-ne u nacionaloj imaginaciji. Ali, u ovom konkretnom slučaju, ja sam pokušao da nagovestim kako je jedan specifičan motiv sek-sualnog nasilja Turaka ušao u srpsko-crnogorsku epiku u poseb-nom istorijskom trenutku nacional-romantizma. Takođe, nasto-jao sam i da identifikujem put kojim je taj motiv ušao u epiku – ne preko onih nepismenih provincijalnih pevača sa sela i sa pla-nina, dakle, onih koji su u romantizmu smatrani narodom i na-rodnim pesnicima, pa odatle u pismenu formu, u knjige, i na kra-ju u udžbenike i srca mladih rodoljuba; nego, zapravo, obrnutim putem: od učenijih, obrazovanijih i nacionalno aktivnih lično-sti, koji su, kao crnogorska vrhuška, bili dobro upućeni i uronje-ni u epsku tradiciju i bili skloni i kadri da u desetercu spevavaju nove pesme ili prerađuju postojeće.

Tako ura Milutinović obrađuje pesme koje su kružile kao deo lokal-ne usmene tradicije i nastavlja da se ponaša kao tradicionalni pe-vač koji prenosi tu kulturu na svoj način. Ali u slučajevima kada iz-vorni sadržaj protivreči njegovim idejama narodnog jedinstva ili ih nedovoljno eksplicitno izražava, pevač se upliće kako bi te ideje razvio ili pojasnio. Pevač tako transformiše i prerađuje tradicional-ne pesme, uvodeći elemente šire političke i nacionalne perspekti-ve. Važan, konstitutivan deo tog nacionalnog sentimenta, od pr-vih decenija devetnaestog veka naovamo, postaje i motiv Turaka koji seksualno zlostavljaju Srpkinje. Ipak, to isto nasilje u vekovi-ma koji su prethodili nacional-romantizmu, izgleda, nije bilo do-voljno vredno da doživi svoje diskurzivno uobličjenje ■

antiCEMENT

Piše: Aleksandar Novaković

POTCENJENA SNAGA

Tri ženska portreta sa FEST-a 2018.

Na ovogodišnjem FEST-u su se izdvojila tri filma u kojima domi-niraju snažni ženski likovi. *Niko, 1988* italijanske rediteljke Su-zane Nikjareli prati sudbinu nemačke manekenke i pevačice kult-nog benda *Velvet Undergrounda*, koja je imala zanimljivu ali ne-dovoljno zapaženu solo karijeru po izlasku iz benda 1968. godi-ne. *Iznenada* reditelja Fateha Akina (*Glavom kroz zid, Soul Food*) govori o Katji, Nemici koja gubi svog sina i supruga kurdskog po-rekla u terorističkom napadu, dok *Severna svetlost* Marte Mesa-roš prikazuje sudbinu Marije, Mađarice koja je pobegla u Austri-ju za vreme poslednjih dana Staljinove vladavine, 1953. godine. Sudbine Niko, Katje i Marije imaju međusobno veliki broj dodir-nih tačaka i govore o dugoj i teškoj borbi žena za preživljavanje u svetu kojim dominiraju muškarci.

UKLETA LEPOTA

Niko, 1988 je *road movie* koji opisuje trnovitu turneju naslovne junakinje od Mančestera preko Francuske, Italije, Nemačke, Polj-ske, Češke. Stisnuta u kombiju s zbrda-zdola sakupljenim člano-vima benda, na ivici egzistencije, Niko pokušava da pobegne od demona heroinske zavisnosti, da se poveže sa otuđenim sinom Arijem koji je proveo detinjstvo s očevom porodicom i da se izbo-ri za ugled na rok sceni. Niko (izuzetna uloga danske glumice Tri-ne Dirholm) u sceni na početku filma, gojazna, naboranog, umornog lica, zabrinuto pita svog menadžera: „Da li sam lepa?“ Negativan odgovor joj vraća osmeh na lice. U ovom osmehu leži ključ razumevanja Niko. Ona je, zahvaljujući svojoj nordijskoj le-poti, postala čuvena manekenka, kasnije jedna od „zvezda“ En-dija Vorhola i, na predlog oca pop-arta, pevačica benda *Velvet*

Underground, koji su osnovali Lu Rid i Džon Kejl. Do izbacivanja iz *Velveta*, ona je bila samo „lepo lice“, devojka za ukras, nala-zeći se u senci alfa-mužjaka koji su dominirali (i u velikoj meri još vladaju) svetskom rokenrol scenom. Samo je lišenu lepote mogu razumeti i shvatiti ozbiljno kao originalnu autorku i lič-nost. Zanimljivo je da je na odluku Niko da počne da piše pesme i bude nešto više uticao Džim Morison koga je publika, iako je bio izrazito privlačan, ipak shvatala ozbiljno, kao pesnika-Me-siju. No, ni gubitak lepote ne pomera fokus i pristup, uglavnom muških, novinara. Za njih je ona „bivša muza Lu Rida“ koja ga je inspirisala da napiše *Pale Blue Eyes*, ali ne i inteligentna, obra-zovana, snažna žena koja ima rafinirani ukus za umetnost i sama stvara poeziju i inovativnu muziku.

U SENCI TOTALITARIZMA

Iznenada reditelja Fateha Akina se bavi temom koja je pre jedne decenije bila zastupljena u nemačkim medijima a s usponom ekstremne desnice u Evropi ponovo dobija na aktuelnosti. U pi-tanju su teroristički napadi *Nacionalsocijalističkog Podzemlja* ko-

ji su 2007. godine odneli živote devetoro migranata i jedne po-licajke. Katja (igra je Diana Kriger, nama poznata iz *Inglorious Bastards* i *Troy*) ne veruje u policijsku priču o povezanosti eks-tremnih islamista (ili kriminalaca iz Istočne Evrope) sa smrću njenog sina i muža. Uverena je da je reč o neonacistima, što se ispostavlja kao tačno. Film *Iznenada* se može podeliti u tri celi-ne: na istragu povodom tragičnog događaja; na suđenje terori-stičkom paru, mladiću i devojci koji su podmetnuli bombu ispred kancelarije Katjinog supruga i na Katjin osvetnički pohod u Grč-ku gde se krije naci-duet. U prvom delu filma suočavamo se sa predrasudama nemačke policije o muslimanima, u drugom s manjkavostima tamošnjeg pravosuđa (teroristički par je pušten zbog nedostatka dokaza), a u trećem sa desničarskom interna-cionalom kojoj se mogu suprotstaviti samo oni koji su spremni da, kao Katja, koriste silu. Akin je vešto, s mnogo nijansi, prika-zao transformaciju Katje koja se od žene izbezumljene od bola, pretvara u promišljenu, hladnu osvetnicu koja ne veruje polici-ji, advokatima i sudijama koji simbolizuju na rečima jaku a na de-lu slabu Evropu.

BETON BR. 193 DANAS, Utorak, 20. mart 2018.

Marta Mesaroš, slavna osamdesetšestogodišnja rediteljka (*Usvajanje, Dnevnik za moje ljubavnike, Fetus*), dobitnica nagrade festivala u Kanu sa *Dnevnikom za moju decu* 1984. godine, bavi se temom koja je i danas, naročito u Rusiji, tabu. Naime, Marijina sudbina identična je sudbinama desetina hiljada žena u Istočnoj Evropi u vreme završnih borbi Crvene armije protiv jedinica Trećeg Rajha: prilikom bekstva u Austriju silovali su je sovjetski vojnici, a potom je rodila dete koje je začeto u ovom činu brutalnog nasilja. Zbog svog krutog katoličkog vaspitanja ne pomišlja na pobačaj, dok je s druge strane svesna da u sebi nosi „neprijatelja“, kako naziva bebu. Okružena sovjetskim vojnicima (krije se u delu Beča koji je pod upravom Kremlja), Marija se trudi da sakrije svoj pravi identitet, odgajajući dete u teškim egzistencijalnim uslovima, bez izgleda da prebегne u deo grada pod kontrolom angloameričkih trupa u kojem su, veruje, bolji uslovi za život. Dve godine kasnije, sovjetske trupe napuštaju svoju okupacionu zonu u Beču a Marija se udaje za Bečliju. Tajna o poreklu njenog deteta izlazi na videlo više od pola veka kasnije i ona mora da svojoj kćerci i unuku saopšti dugo potiskivanu, traumatičnu istinu.

BOLNA PREPLITANJA

Ono što povezuje heroine pobrojanih filmova nisu ni njihova lepota ni njihovi karakteri, koliko nesreće i patnje koje su im doneli muškarci. Niko i Marija su obe odrasle na ivici gladi, u siromašnim, ratom opustošenim sredinama i žrtve su seksualnog nasilja koje ih je odvelo u autodestruktivnost. Niko je, po njenim rečima, kad je imala petnaest godina, silovao američki vojnik u bazi u kojoj je radila. Konzumirajući droge pokušavala je da izbriše sećanje na ovaj nasilni čin, kao i činjenicu da ju je većina muškaraca posmatrala kao seksualni objekt. Katja se, ostavši bez sina i supruga, okrenula drogama kao „sredstvu za ubijanje boli“, što joj je donelo probleme s policijom. Sve tri junakinje su majke koje su vezane za svoju decu, ali se njihove priče drastično razlikuju: Marija je silovana, Niko je neplanirano ostala u drugom stanju i Ari joj je oduzet jer je bila heroinski ovisnik, dok je Katja jedina u brak ušla iz ljubavi. No, nisu samo nesreća i trpljenje ono što određuje Katju, Niko i Mariju. One nisu stereotipne plačevne melodramatske ženice, već delaju i bore se za svaki pedalj svoje lične slobode. *Umjetnost te čini jačom no što pretpostavljaš*, peva Branimir Džoni Štulić i to je istina koja Niko pomaže da pobedi sve nedaće: njen lični život je u haosu, zdravlje krhko, lepota nepovratno nestala,

ali u trenutku kad snima neobične zvukove na svom magnetofonu, piše poeziju ili nastupa sa bendom, ona dobija smisao, snagu i harizmu. Marija je u podizanju „usvojene“ kćeri, ne kao smerne supruge, već snažne, obrazovane i ostvarene žene, našla svoj razlog postojanja i svoje utočište, dok je Katja, koja je izgubila najbliže, u osveti našla najmračniji, ali sasvim opravdan, razlog da ostane u životu. Marija, Niko i Katja su žene koje su se u najtežim danima svojih života zatekle same, bez podrške drugih, suočene sa istinom da moraju da se oslone na sebe ako žele da nastave dalje. U surovo ravnodušnom svetu, u kojem moraju da se izbore sa preprekama koje su, kako se činilo na prvi pogled, nadilazile njihove snage. Ova tri filmska ostvarenja Suzane Nikjareli, Fatiha Akina i Marte Mesaroš rečito govore o tome da je, nadajmo se konačno, iza nas ostalo vreme u kojem su žene bile objekti trpljenja i pasivne persone koje prevrću očima i padaju u nesvest kad se ispred njih ispreči nevolja ili nasilnik, te da nastupa vreme snažnih, upečatljivih ličnosti koje su sve samo ne, kako izreka zapravo pežorativno kaže, „slabiji pol“ ■

III

ARMATURA

Piše: Petar Matović

IZIĐI MI NA METAFORU

Reportaža – koliko Požega može da izdrži?

Aktuelni predsednik Opštine Požega popularnost je doživeo čuvenom izjavom u intervjuu, datom negde u *praskozorje* svog mandata, za regionalnu televiziju Telemark: „Znate, ja postajem jedna kvalitetna politička kučka. Kupus gledaš, meso vadiš, to je tako u politici!“¹. Ne sumnjam da su mnogi ovaj iskaz shvatili kao nespretnost, danak neiskustvu ili jednostavno primitivnu glupost. Ali danas je očigledno da je pomenuta rečenica „sentenciozno“ sažela moralne i političke nazore (*samo*)*proklamovanog uglednog domaćina* i na vreme upozorila, bezuspešno nažalost, šta čeka Požežane. Nakon toga, dotični je nekoliko puta uspeo da razgrne inače čuvenu ovdašnju maglu za medijske reflektore i tako svojim delovanjem i izjavama populariše zavičaj. Najpre se na udaru našla *neposlušna* direktorka Kulturnog centra, istoričarka umetnosti. Optužena je da je kriva ni manje ni više nego za porast gledanosti rijaliti programa, za promovisanja *apstraktne umetnosti*, da nije afirmisala *narodnu tradiciju i radinost*. A Požegi nije potrebno ništa tako visoko, već ono što je za običan narod, dakle potrebna je, po rečima predsednika – *kultura za dvojku*. Za medije je izjavio: „Matematika je pokazala da je za vreme njenog direktorovanja porasla gledanost rijalitija. Forsirala je strane izložbe, Požežanima nerazumljive, pa je umesto srpskih preslica izlagala japanske kukiце. To kod mene ne može da prođe.“ (sic!) Asocijacije na Hanu Arent, banalnost zla, ksenofobiju, konzervatizam, apsolutizam, uzurpiranje estetskog ukusa i još mnogo čega su u ovakvom slučaju krajnje predvidljive. Uprkos mnogobrojnim reakcijama stručne javnosti, došlo je do nelegalne smene direktorke. Sud je potvrdio kršenje zako-

moгуće baviti se delovanjem kroz institucije bez ikakve zadnje namere, to je ono u šta nas sistem uporno ubeđuje. Dnevne novine Blic³ prenele su izjavu predsednika opštine „da majke treba da udave svoju nesposobnu decu“. *Vi mislite*, opet, *bunca* neopreznost, ali... on se pravda da je govorio metaforički. (sic!) Potom, takođe prenosi Blic⁴, usporedio je odbornicu opozicije sa aligatorom koji mu je otkinuo dva prsta. Sad se već podrazumeva, itekako je jasno, opet je to bilo čisto – *metaforički*!

Razvlačilo se podosta prljavog veša na zasedanјima lokalne skupštine, snimci su uredno postovani na www.youtube.com, što nije privuklo pažnju istražnih organa uprkos obilju materijala, a ni građani se nisu nešto posebno interesovali. Sve u svemu, jedna uobičajena slika naše *mrtvomorske* svakodnevice. Ipak ne treba biti maliciozan pa ne priznati vladajućoj partiji npr. zasluge u porastu stanovništva sa fakultetskim diplomama i doktorskim titulama, a na lokalu se daje neprocenјiv doprinos *raspirivanju metaforičkog izražavanja*.

Ali uprkos svemu, nikad nije bilo, po rečima jedne sugrađanke, da Požežani protestuju protiv lokalne vlasti! A građani su počeli sa spontanim okupljanјima *na centru* – Trgu slobode, kada je na 13. sednici SO Požega donesena odluka o izmeni budžeta Sportsko-kulturnom centru u iznosu od 12 miliona dinara (baš tako: sto hiljada evra!) zarad otkupa nelegalnog, samo ozidanog objekta, koji je u vlasništvu muža predsednice lokalne skupštine (sic!)⁵. *Vi mislite*, Dedinje je skupo?! E, pa, dođite u Požegu! Tolika cena je nezabeležena na ovdašnjem (slabopostojećem) tržištu. Moravska zemlja prve klase se prodaje u bescenje, ljudi odustaju od prodaje kuća jer je cena mižerna, oni koji imaju novca mahom ga ulažu u neki veći grad. Spontano okupljanje građana dovelo je do sada do organizovanja četiri protesta na kojima se traži povlačenje odluke i ostavka pomenutih, a svako veće se okupi bar dvadesetak ljudi kao znak da odustajanja neće biti. Dan nakon prvog protesta, 11.2.2018, predsednik opštine je izjavio da vlasnici odustaju od prodaje. Šta reći: lako izvojevana odbrana interesa građana? Pa... i ne baš. Osim uočјive činjenice da je predsednik opštine postao PR jedne porodice (volonterski?), i dalje je na snazi skupštinska odluka, a u toku je inicјativa da se promenom urbanističkog plana izmeni i namena tog objekta u – hostel. Da budem precizniji, obrazloženje otkupa nikada nije bilo jasno. Jednom je kao razlog navedeno rešavanje protivpožarnog prilaza sportskoј hali na koju se objekat skoro naslanja i zbog čega hala ne može da dobije upotrebnu dozvolu (na stranu što opština nema pravo da otkupljuje nelegalne objekte, a pri tom može da ih zakonski sruši), a drugi razlog je spajanje tog objekta sa halom kako bi se proširili *sportski kapaciteti* (teretana i sl). Na pitanje opozicije kako bi u tom slučaju spojili ova dva objekta, legenda kaže da je neko iz *pozicije* dobio – tunelom. Ali tu se već poodavno nalazimo.

Ono što iznenađuje i zaista ohrabruje jeste činjenica da se organizaciji protesta pridružuje sve više mladih, a i građana od kojih ogromna većina nema partijsku predistoriju. Opet entuzijazam, želja za opštim dobrom – što je, da se ne smetne s uma, u ovakvom feudalno-partokratskom sistemu smrtni greh. Naravno da su приметni klasični oblici opstrukcije, od skidanja plakata, pritisaka, ucenјivanja, tužbi. Pod udarom tužbi predsednika opštine i predsednice skupštine našao se i Aleksandar Divović (inače poznat kao pobednik jednog ciklusa Slagalice), govornik na protestima, zbog – metafore! Džaba što su se mnogi u masi složili sa njim, pa su na nekom od narednih protesta prisutni građani naglas pročitали delove govora zbog kojih je pomenuti tužen. Tako da, ako ima ikakve logike, i tih nekoliko stotina građana treba da očekuju poštara sa tužbom. Možemo da sumiramo – lokalna opštinska vlast proganja istoričarku umetnosti i pobednika Slagalice! Divović se u svom govoru pozvao na oštre reakcije različitih društava za zaštitu životinja, mahom iz 2013. godine, o požeškom azilu za pse kao koncentracionom logoru za životinje⁶. Tada je, *gle čuda!*, odgovorno lice bilo – sadašnji predsednik opštine. Kazano je, a na osnovu svih tih reakcija, u govoru i to da je *Milan Božić stekao svoju reputaciju u javnosti kao dr Mengele požeškog šinteraja za pse*. Tužba koja je stigla na Divovićevu adresu simptomatično govori o halapljivoј bahatosti *vladajuće garniture*⁷. Do sada je bilo negde i očekivano (iskustvo nas je naučilo) da vlast uzurpira mnoštvo funkcija i materijalno se okoristi, ali da stavi šapu na stilske figure, to mi je bilo prosto nezamislivo. Ovim činom izvršena je *segregacija* u Požegi što se tiče upotrebe metafore. Zaista nisam svedočio tolikoj stilističkoј strasti, evo već ne pamtim. Uostalom, nasmejati se zlu, gluposti, primitivizmu, bahatosti, nasilništvu u lice, izvrnuti ih javnoj poruzi jeste najmanje što građanin treba da učini za dobrobit vlastitog mentalnog zdravlja. Tokom mandata prethodne vlasti, rekonstruisan je gradski trg, a pre nekoliko dana na sajtu Opštine Požega postavljen je *fajl*, datiran negde na kraj 2016, u kome se iznosi da je trg nebezbedan, *opasan po život građana*, što je razlog nedobijanja

BETON BR. 193 DANAS, Utorak, 20. mart 2018.

upotrebne dozvole. Da li je ovo neka nova poruka organizatori-
ma protesta, ostaje da se vidi, ali činjenice govore sledeće: Sep-
tembra 2017, u čuvenoj akciji *Izidi mi na teglu*, održanoj na tr-
gu, „Unija žena Požega“ (*zavidni jezici* govore o bliskim vezama
sa vrhom lokalne vladajuće partije) osvojila je prvu nagradu za
najbolji ajvar, a tokom ovogodišnjeg Dana opštine na tom istom
nebezbednom trgu biće organizovan veliki koncert.
Jedan sugrađanin tvrdi da je Požega samo eksperiment vladaju-
će stranke – da se vidi dokle može da se ide, a pri tome nema ni-
kakve opasnosti da se prelije (setimo se npr. Čačka s kraja deve-
desetih). Vrh stranke i istražni organi čute, a prečutkivanje je ja-
san znak podrške i odobravanja. I saučesništva. Metaforički ili
ne, svejedno je ■

- 1 <https://www.musicjinni.com/qybkoL1dAqN/novi-predsednik-opstine-pozega.html>
- 2 Šta su institucije naspram jedne *privatne* sujete?!
- 3 <https://www.blic.rs/vesti/drustvo/majke-treba-da-udave-nesposobnu-decu-sokantna-izjava-predsednika-opstine-pozega/cxsk412>
- 4 <https://www.blic.rs/vesti/srbija/skandal-u-pozegi-predsednik-odbornicu-uporedio-sa-aligatorom-otkinula-si-mi-dva-prsta/3zj2q11>
- 5 Da li bi priča o sukobu interesa bila *sitničarenje*?
- 6 <https://zelenenovine.wordpress.com/2013/05/06/pozega-koncentracioni-logor-za-pse/>, <http://nadlanu.com/151475/koncentracioni-logor-za-pse-u-pozegi-aktivisti-pokusavaju-da-spasu-pse-iz-celjusti-smrti-foto/>
- 7 Jedan od omiljenih mu izraza za samopredstavljanje, mada meni asocijacija sa nameštaja preskoči na to kafansko značenje: špricer!

BLOK BR. V MONIKA VIA ITALIA /2 Autori: Studiostrip

VREME SMRTI I RAZONODE

Piše: Miloš Živanović

APEL SRPSKOM NARODU

Krunskog Ministra kulture

Kruna, kruna, samo kruna,
kruna nama treba,
iz mraka me istrulela republika vreba.

Da se pitam ja bih ekshumiro Dražu,
stavio ga ispred vrata da mi čuva stražu.
A ministra Jonića ja bih reanimiro,
za prvog sekretara njega postuliro.

Da se pitam ja bih nadgradio dvor,
a oko dvora onda iskopao rov.
Da se pitam ja bih kulturu raspirivo
i svima bih dinastiju ćirilčno tetoviro.

Kruna, kruna, samo kruna,
kruna nama treba,
sa Sajmišta nečastiva republika vreba.

Da se pitam a pitam se,
ja bih mogo da prođem kroz dveri
pa da po meri pokačim o bandere
sve te jadne novinare kadavere.

Da se pitam ja bih sebi pismo napisao
i tu bih izložio sledeću misao:
Hibridni narodi na me sada jure,
napravi mi muzej genocidne kulture.

Kruna, kruna, samo kruna,
kruna nama treba,
sa Banjice opasna me vampirica vreba.

...
– Halo? Šta, rekonstrukcija?
U tom slučaju, stavljam sve na crno,
bacao već jednom to proketo zrno ■

